Tabel V: Tartu kui tarulinna rahvatihedus võrreldes suur- ja hiidlinnaga.

Comparaison entre la densité de la population de Tartu et celle des grandes villes et des villes gigantesques.

Nimi Le nom	Suurusklass La grandeur	Aeg L'époque	Minimaalne rahvatihedus *pro* ha Le minimum de la densité de la population par ha	Maksimaalne rahvatihedus *pro* ha Le maximum de la densité de la population par ha	Keskmine rahvatihedus *pro* ha La densité moyenne de la population par ha
Tartu . . .	siirelinn	1922	12	565	95
Frankfurt . .	suurlinn	1909	115	760	?
Pariis . . .	hiidlinn	1909	130	1100	400
Berliin . . .	hiidlinn	1909 (136)	130	1740	405

Selgitada, kuidas selline relatiivselt suur ja tihe ühiskond suudab nii väikesel maalapil elada ja areneda, olenedes liiklemis- ja tulundusgeograafilisist tingimusist, katsetab järgnev peatükk.

III. Linnalise elu alused.

Linn ja tagamaa. Olles oma asendi tõttu juba kauges minevikus vahemeheks ja siirdumiskohaks Lääne ja Ida, Põhja ja Lõuna vahel, ühendab Tartu liiklemisgeograafiliselt jõelinna hüved (lääne ⟷ ida) made- ehk sildlinna omaga (lõuna ⟷ põhi). Asudes laevataval Emajõel ning peaasi

Tallinna — Narva
Riia — Pihkva

raudtee-ristmel, võtab ta tunduvalt osa taeva peakaarte liiklemisest. Viimases tuleb tähtsaimalt arvestada linna kui kultuurprodutsentse keskuse tiibset suhtlemist oma toitumis- ja viiramisalasse. Seda võime aga liigestada lähi- ja kaug-tagamaaks. Linna lähi-tagamaana mõistame pidevat ala, mis linna otseselt ümbritseb, mis on linna olemasolust huvitatud ja millest linn tunduvaimalt oleneb. Teiste sõnadega on meil tegemist maa-alaga, mis linna varustab mitmesuguste natuurproduktega, — nende seas mitte ainult toidu- ja kütteaineiga, vaid ka linnalisele tööstusele ja vahetalitusele tarvilikkude tooresainetega. See ala — nimetatud ka linna levitamisterritooriumiks (49) ja huvimaaks — on teiselt poolt linna peamine viiramis-ala (Absatzgebiet) (127), mida kultuurtooteiga varustab antud linn ainuüksi või valdavalt. Sellevastu on linna kaug-tagamaa iseloom teissugune. Samastaksime linna vaatleja isikuga, siis võiksime kujuka võrdluse tuua ja kaug-tagamaad kõrvutada maastikuga, kuna lähi-tagamaad esindaks lähestik (71). Veel tabavam oleks, kui kaug-tagamaad võrdleksime osaldi suletud maastikuga. Ta ümbritseb lähi-tagamaad vahel küll pidevalt, kuid on sageli laiguline ja saareline, avatud vaid teatud sektoreil. Igal juhul kuulub ta oma lähi-tagamaa omadusis juba teise *resp.* teiste linnade huvimaasse ja on vaid üksikute momendega kõnealuse linnaga seotud. Kõige laiemas mõttes on iga asula kaug-tagamaaks ju terve *orbis terrarum*, kuid hinnates selleks vaid ala, mille suhtlemisele märgatavalt tugeneb linna olemasolu ja teotsemine, on meil ikkagi mõõdupuu olemas, mille abil on võimalik ka kaug-tagamaa ulatust ära näidata. Käesoleva ülesanne ongi kindlaks määrata Tartu lähi- ja kaug-tagamaad ning nende suhtamine linnalise agglomeratsiooni elu aluseiga. Sellega oleks ühtlasi linnale kui